

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ**

**Гладченко І. В., Трикоз С. В., Чеботарьова О. В., Блеч Г.
О., Висоцька А. М., Мякушко О.І., Міненко А. В.,
Бобренко І. В.**

**ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З
РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ „СВІТ НАВКОЛО
МЕНЕ”
(ПРОГРАМА, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ,
ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ)**

КИЇВ 2012-2015

АНОТАЦІЇ
на
програмно-методичний комплекс навчання дітей
дошкільного віку з розумовою відсталістю «Світ
навколо мене»

1. *Навчання конструювання*

виконавець: **Чеботарьова О.В.**

У програмно-методичному комплексі «Навчання конструювання» *представлено* інноваційний зміст (програма «Конструювання») та сучасні психолого-педагогічні технології формування конструктивної діяльності дітей з розумовою відсталістю (легкого та помірного ступеня), що базуються на особистісно-орієнтованому підході до дитини; *охоплено* усі основні напрями розвитку пізнавально-конструктивної діяльності розумово відсталого дитини, а саме: сприймання, пам'яті, конструктивного мислення, мовлення, розумових дій та операцій; *висвітлено*, враховуючи своєрідність розвитку розумово відсталого дитини в дошкільному дитинстві, конкретні методичні рекомендації щодо реалізації програмних завдань з навчання конструювання; *представлено* практикум (дидактичний матеріал), що включає дидактичні ігри та вправи, приклади виготовлення об'єктів конструктивної діяльності з поетапним виконанням дій; конспекти інтегрованих занять, що забезпечує корекційно-розвивальну спрямованість процесу навчання конструювання в спеціальному дошкільному закладі.

Соціальний ефект програмно-методичного комплексу полягає у підвищенні рівня корекційно-виховної роботи з

формування конструктивної діяльності у спеціальних дошкільних закладах для дітей з розумовою відсталістю шляхом запровадження оновленого змісту в структуру дошкільної освіти. Це сприятиме формуванню у дітей предметно-практичної компетенції, а також забезпеченню ефективної допомоги кожній дитині у розвитку індивідуальних конструктивних здібностей та можливостей, з урахуванням специфіки формування її пізнавальної діяльності.

Програмно-методичний комплекс «Навчання конструювання» адресований педагогам-дефектологам, вихователям, керівникам спеціальних дошкільних навчальних закладів і центрів психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально-реабілітаційних центрів та будинків дитини. Він буде також корисним для студентів, котрі здобувають дефектологічну освіту у педагогічних вузах, а також батькам, котрі виховують дітей зі стійким відхиленням пізнавальної діяльності.

2. Соціальний розвиток дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю

виконавець: **Висоцька А.М**

У програмно-методичному комплексі «Соціальний розвиток дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» *представлено* інноваційний зміст (програма «Формування соціальних навичок»), та сучасні педагогічні технології соціального розвитку дітей з розумовою відсталістю (легкого та помірного ступеня), що базуються на особистісно-орієнтованому підході до дитини. З огляду на основні соціальні ситуації розвитку дитини дошкільного віку, *охоплено*

основні сфери соціально-особистісного розвитку розумово відсталого дитини, а саме: формування у дитини образу Я, Я-свідомості; відкриття ровесника, сприймання його на позитивній емоційній основі та навчання способам взаємодії; розвиток різних форм спілкування; формування соціальних уявлень і, відповідно, різних видів соціальних відносин; розвиток здатності моделювати ці відносини у різних видах діяльності; розвиток довільності, елементарних навичок планування та контролю. *Висвітлено* конкретні методичні рекомендації щодо реалізації програмних завдань; *представлено* практикум (дидактичний матеріал), що включає приклади ігор і занять різних типів, а також наочно-ілюстративний матеріал.

Соціальний ефект програмно-методичного комплексу полягає у підсиленні корекційно-розвивального спрямування навчання та виховання розумово-відсталого дошкільника шляхом запровадження оновленого змісту в структуру дошкільної освіти. Це сприятиме формуванню у дітей соціальних компетенцій, а також забезпеченню ефективної допомоги кожній дитині у розвитку її індивідуальних здібностей та її особистості з урахуванням специфіки формування її пізнавальної діяльності.

Програмно-методичний комплекс «Соціальний розвиток дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» адресований педагогам-дефектологам, вихователям, керівникам спеціальних дошкільних навчальних закладів і центрів психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально-реабілітаційних центрів та будинків дитини. Він буде також корисним для студентів, котрі здобувають дефектологічну освіту у педагогічних вузах, а також батькам, котрі виховують

дітей зі стійким відхиленням пізнавальної діяльності.

3. *Фізичне виховання та основи здоров'я дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю*

виконавець: **Гладченко І.В.**

У програмно-методичному комплексі «Фізичне виховання та основи здоров'я дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» *представлено* інноваційний зміст (програма з фізичного виховання та основ здоров'я) та сучасні психолого-педагогічні технології фізкультурно-оздоровчого виховання дітей з розумовою відсталістю (легкого та помірного ступеня), що базуються на особистісно-орієнтованому підході до дитини; *охоплено* усі основні сфери здоров'язбережувального та здоров'яформувального виховання розумово відсталі дитини, а саме: розвиток основних рухів, застосування загальнорозвивальних та коригуючих вправ, прикладних вправ, навчання рухливим та спортивним іграм-розвагам, формування основ здоров'я; *висвітлено*, враховуючи своєрідність розвитку розумово відсталі дитини в дошкільному дитинстві, конкретні методичні рекомендації щодо реалізації програмних завдань; *представлено* практикум (дидактичний матеріал), що включає модифіковані варіативні ігрові вправи, приклади фізкультхвилинок, рухливих ігор, конспекти занять та комплекси корекційно-розвивальних вправ – саме це і забезпечує корекційно-розвивальну спрямованість фізкультурно-оздоровчого процесу в спеціальному дошкільному закладі.

Соціальний ефект програмно-методичного комплексу полягає у підвищенні рівня корекційно-виховної роботи з

фізкультурно-оздоровчого виховання у спеціальних дошкільних закладах для дітей з розумовою відсталістю шляхом запровадження оновленого змісту в структуру дошкільної освіти. Це сприятиме формуванню у дітей здоров'язбережувальної та здоров'яформувальної компетенцій, а також забезпеченню ефективної допомоги кожній дитині у розвитку її індивідуальних здібностей та її особистості з урахуванням специфіки формування її пізнавальної діяльності.

Програмно-методичний комплекс «Фізичне виховання та основи здоров'я дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» адресований педагогам-дефектологам, вихователям, керівникам спеціальних дошкільних навчальних закладів і центрів психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально-реабілітаційних центрів та будинків дитини. Він буде також корисним для студентів, котрі здобувають дефектологічну освіту у педагогічних вузах, а також батькам, котрі виховують дітей зі стійким відхиленням пізнавальної діяльності.

4. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю

виконавець: **Блеч Г.О.**

У програмно-методичному комплексі «Розвиток мовлення дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» представлено інноваційний зміст (програма з розвитку мовлення), його основні напрями з формування та розвитку лексико-граматичної та фонетико-фонематичної сторони мовлення, зв'язного мовлення, а також розвиток дрібної

моторики, що слугує передумовою до становлення усного та письмового мовлення, а також сприяє підвищенню пізнавальної активності дітей; висвітлено методичні рекомендації щодо реалізації програмних завдань, які висвітлюють структуру та завдання корекційно-розвивального навчання з розвитку мовлення, основні підходи, принципи та поняття мовленнєвого розвитку, а також особливості мовленнєвого розвитку розумово відсталих дошкільників; представлено практикум (дидактичний матеріал), який включає фрагменти занять, ілюстрований матеріал та ігрові вправи з розвитку мовлення, наочний матеріал з розвитку графічних навичок та інший практичний мовний матеріал для творчого використання як вчителем – дефектологом, вихователем, так і логопедом.

Програмно-методичний комплекс «Розвиток мовлення дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» адресований педагогам-дефектологам, вихователям, логопедам, психологам, методистам, керівникам спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю, центрів психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально реабілітаційних центрів та будинків дитини, викладачам та студентам вищих навчальних закладів, батькам, котрі виховують дітей зі стійким відхиленням пізнавальної діяльності, всім, хто цікавиться проблемами навчання і виховання розумово відсталих дітей.

5. *Сенсорне виховання*

виконавець: **Трикоз С.В.**

Розділ «Сенсорне виховання» програмно-методичного

комплексу «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей в спеціальних дошкільних закладах» присвячений актуальній проблемі сучасної корекційної педагогіки. Оскільки робота з сенсорного виховання має суттєвий вплив на весь хід психічного розвитку дитини, стимулюючи розвиток діяльності, мислення й мовлення. Цілеспрямована системна робота з сенсорного виховання дозволяє прискорити термін і збільшити темп сенсорного розвитку дитини, подолавши багато відхилень у розвитку сприймання розумово відсталих дітей дошкільного віку, значно наблизивши його до рівня нормально розвинутих однолітків.

Розділ «Сенсорне виховання» складається з навчальної програми, методичних рекомендацій та дидактичного матеріалу з сенсорного розвитку розумово відсталих дошкільників, що має забезпечити систему у роботі з розвитку сприймання дітей.

Програма з сенсорного виховання дошкільників розподілена за роками навчання та виховання (програма розрахована на чотирічний термін навчання). Зміст програми побудований з урахуванням концентричного принципу, який передбачає у запропонованих дітям завданнях поступове ускладнення за способом виконання та змістом.

Сенсорне сприймання передбачає збагачення чуттєвого досвіду дитини, шляхом удосконалення роботи всіх аналізаторів: зорового, слухового, тактильно-рухового, смакового та нюхового. Тому цінним програми з сенсорного виховання є наповнення змісту за розділами:

- розвиток зорового сприймання;
- тактильно-рухового сприймання;

- слухового сприймання;
- сприймання властивостей предметів на основі розвитку нюху та смаку.

У методичних рекомендаціях до програми з сенсорного виховання дошкільників висвітлені особливості сприймання дітей з порушеннями розумового розвитку, основні методи і прийоми роботи, визначена специфіка організації роботи з сенсорного виховання по рокам навчання. У методичних рекомендаціях запропоновані конкретні умови використання словесних та наочних методів навчання. Оскільки на початку навчання застосовувати тільки словесну інструкцію неефективно, тому що діти не розуміють значення багатьох слів, особливо тих, які позначають дії, якості, властивості і відносини предметів, часто не розуміють конструкції фрази або просто забувають інструкцію в процесі виконання завдання. Тому словесні методи навчання необхідно правильно, продумано поєднувати з наочними і практичними методами.

Дидактичний матеріал даного розділу має вигляд зошита з друкованою основою. Використання зошиту з сенсорного виховання передбачено на третьому, четвертому роках перебування розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах. Протягом вирішення завдань вміщених у зошит діти ознайомлюються з кольорами, формами, величиною предметів, засвоюють сенсорні еталони.

6. *Трудове виховання*

виконавець: **Чеботарьова О.В.**

Програмно-методичний комплекс з трудового виховання містить: навчальну програму, методичні рекомендації щодо реалізації змісту трудового виховання та дидактичні матеріали.

Програма з трудового навчання та виховання дошкільників розподілена за роками навчання та виховання та спрямована на розвиток у дітей елементарних трудових умінь та навичок, збагачення уявлень про навколишнє середовище в процесі праці; виховання потреби і готовності працювати в колективі. Зміст програми побудований з урахуванням концентричного принципу, який передбачає поступове ускладнення матеріалу за способом виконання та змістом.

У методичних рекомендаціях до програми з трудового виховання розкриваються основні методи і прийоми залучення дітей до різних видів трудової діяльності: самообслуговування; господарсько-побутової праці; праці в природі; ручної (художньої) праці; визначено специфіку організації трудового виховання за роками навчання.

Дидактичний матеріал містить розробки виробів з художньої праці, цікаві завдання, ігри, вправи, які посилюють корекційну спрямованість трудового навчання та виховання розумово відсталих дошкільників.

Використання комплексу з трудового виховання в практиці роботи дошкільних закладів суттєво посилить корекційно-розвивальне спрямування навчання та виховання, зосередить увагу на розвитку особистості дошкільника в цілому, сприятиме розкриттю та розвитку його потенційних можливостей, ранній соціалізації та інтеграції у суспільство.

7. *Ігрова діяльність*

виконавець: **Гладченко І.В.**

КПМЗ (комплекс програмно-методичного забезпечення) з формування ігрової діяльності розроблено з урахуванням специфічних особливостей моторно-рухового, емоційного, сенсорного, розумового, мовленнєвого, естетичного та соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку з легкою та помірною розумовою відсталістю; провідних мотивів, потреб, компетенцій дошкільника; характеру провідної діяльності; типу спілкування і його мотивів; соціальної ситуації розвитку дитини.

У програмно-методичному комплексі представлено: інноваційний зміст (програма з ігрової діяльності) та сучасні психолого-педагогічні технології формування у дітей з розумовою відсталістю (легкого та помірного ступеня) ігрової діяльності, що базуються на особистісно-орієнтованому підході до дитини; охоплено всі основні сфери розвитку ігрової діяльності розумово відсталої дитини: процесуальні ігри, сюжетно-відображувальні, дидактичні, сюжетно-рольові, режисерські (театралізовані ігри, ігри-потішки), рухливі, конструктивно-будівельні, українські народні (хороводні) ігри та ігри-експериментування; подано загальну характеристику основних видів ігор; висвітлено, враховуючи своєрідність розвитку розумово відсталої дитини в дошкільному дитинстві, конкретні методичні рекомендації щодо реалізації програмних завдань у кожній віковій групі; представлено дидактичний матеріал, що включає зразки варіативних ігор та наочно-ілюстративний матеріал – саме це і забезпечує корекційно-розвивальну спрямованість всього навчально-виховного

процесу в спеціальному дошкільному закладі.

Практичне використання даного КПМЗ сприятиме формуванню та розвитку у розумово відсталих дітей ігрових вмінь, ігрової поведінки. Використання в практиці роботи спеціальних дошкільних закладів зазначеного КПМЗ дозволить суттєво посилити корекційне спрямування навчально-виховного процесу, зосередити педагогічну увагу на особистості дитини як об'єкті процесу виховання. А також сприятиме формуванню життєвої компетентності, досягненню зворотного зв'язку під час сумісної діяльності дорослого з дитиною, стимулюватиме її активність та самовираження в ігровій діяльності.

Адресовано педагогам-дефектологам, психологам, керівникам спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю, центрів психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально-реабілітаційних центрів, методистам, викладачам та студентам вищих навчальних закладів, всім, хто цікавиться проблемами навчання і виховання розумово відсталих дітей.

8. *Ознайомлення з навколишнім*

виконавець: **Блеч Г.О.**

У даному програмно-методичному комплексі «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей в спеціальних дошкільних закладах» представлено інноваційний зміст навчання і виховання «Ознайомлення з навколишнім», методичні рекомендації та дидактичний матеріал з формування уявлень про навколишнє середовище.

При підготовці комплексу визначалися цілі та задачі, зміст навчання та виховання, основні принципи та етапи корекційної роботи, що сприятиме розвитку пізнавальної діяльності, мислення та мовлення у дітей з розумовою відсталістю. Вперше розроблено структуру та зміст навчання ознайомлення з навколишнім як окрему програму розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю (легкого та помірного ступеня).

Розроблені методичні рекомендації щодо реалізації програмних завдань у кожній віковій групі висвітлюють структуру, завдання навчання «Ознайомлення з навколишнім», основні методичні підходи, а також методи та прийоми роботи з розумово відсталими дітьми 3-7 років. Дидактичні матеріали включають орієнтовні конспекти бесід, різноманітні ігри, ігрові логічні завдання, а також ілюстрації до дидактичних ігор та наочні матеріали з різних тем навчання «Ознайомлення з навколишнім».

Дидактичні ігри та завдання для розумово відсталих дошкільників, які розраховані для їх творчого використання, що обумовлюється варіативністю методів та прийомів, спрямовані на досягнення корекційно-розвивальної мети та гнучкості у підборі матеріалу, в залежності від програмних вимог, віку та особливостей дитини.

Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» «Формування уявлень про навколишнє середовище у дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» адресовано вчителям-дефектологам, вихователям, керівникам спеціальних дошкільних навчальних закладів і центрів

психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально-реабілітаційних центрів та будинків дитини. Він буде також корисним для студентів, котрі здобувають дефектологічну освіту у педагогічних вузах, а також батькам, котрі виховують дітей зі стійким відхиленням пізнавальної діяльності.

9. *Образотворча діяльність*

виконавець: **Трикоз С.В.**

Програмно-методичний комплекс з образотворчої діяльності дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю містить навчальну програму, методичні рекомендації та практикум, що розраховані на використання у практиці роботи спеціальних дошкільних закладів.

У програмі з образотворчої діяльності розкрито зміст навчання, визначено корекційно-розвиткову спрямованість роботи щодо формування різних видів продуктивної діяльності (ліплення, аплікація, малювання), підсумкові орієнтовні показники розвитку. У пояснювальній записці до програми навчання розкрито значення кожного з видів художньої діяльності для психічного розвитку дошкільника, зокрема, пізнавальних процесів сприймання, мислення, мовлення, формування просторових уявлень, удосконалення дрібної моторики тощо. У методичних рекомендаціях до програми з образотворчої діяльності висвітлено специфіку методів і прийомів роботи для кожного з видів діяльності (малювання, ліплення, аплікації), організацію занять з урахуванням віку дитини та року навчання.

Практикум містить наочний матеріал (інструкційні карти), що дозволяє реалізувати принцип доступності навчання,

оскільки дібраний із врахуванням способу виконання завдання, а отже зорієнтований на індивідуально-психологічні особливостей дітей кожної вікової групи.

10. *Фізичне виховання (помірники)*

виконавець: **Бобренко І.В.**

У представленому програмно-методичному комплексі навчання дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Світ навколо мене» (програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Фізичне виховання», методичні рекомендації та практикум з фізичного виховання) розкривається зміст і методи навчання фізичній культурі дітей дошкільного віку з помірною розумовою відсталістю; охарактеризовано форми організації занять з фізичного виховання, особливості використання засобів фізичного виховання у спеціальних загальноосвітніх закладах для дітей з розумовою відсталістю; розкриваються основні прийоми роботи у процесі реалізації завдань програми. В основу розробленого Програмно-методичного комплексу лягли вимоги до всебічного розвитку рухової функції, взаємозв'язку фізичного, інтелектуального, психічного розвитку вихованця.

Програмно-методичний комплекс характеризується спрямованістю на реалізацію принципу варіативності, який передбачає планування навчального матеріалу відповідно до віково-статевих особливостей учнів, їхніх інтересів, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу (спортивний зал, спортивні пришкольні майданчики, стадіон, басейн тощо), кадрового забезпечення. В контексті досягнення соціальної адаптації, що є головною метою

виховання дітей з помірною розумовою відсталістю, фізичні вправи стають не тільки джерелом здоров'я, працездатності та трудової активності, а й чинником активізації психічних процесів сприймання, уваги, мовлення, мислення, пам'яті та ін.

Адресовано педагогам-дефектологам, психологам, керівникам спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю, центрів психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально-реабілітаційних центрів, методистам, викладачам та студентам вищих навчальних закладів; усім, хто цікавиться проблемами навчання і виховання дітей дошкільного віку з помірною розумовою відсталістю.

11. *Довкілля і розвиток мовлення (помірники)*

виконавці: **Мякушко О.І., Міненко А.В.**

У програмно-методичному комплексі навчання дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Світ навколо мене» (програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Довкілля і розвиток мовлення», методичні рекомендації та практикум з формування базових умінь орієнтуватися у довкіллі та розвитку мовлення) описано методичну систему роботи, спрямовану на забезпечення запобігання виникнення цих труднощів у дітей дошкільного віку з помірною розумовою за рахунок розвитку їх особистості в цілому та формування життєво важливих навичок, зокрема вмінь орієнтуватися в навколишньому світі самостійно (наскільки це можливо), соціально-побутової компетентності та розвитку мовлення. Методичні рекомендації та практикум

містять чіткі покрокові інструкції до завдань, опис ігрових технологій та дидактичні матеріали для педагогів. З огляду на низьку ефективність самостійного прийому, переробки і зберігання інформації дітьми з помірною розумовою відсталістю, педагогу пропонується приділяти в своїй роботі спеціальну увагу організації їх діяльності в усіх чотирьох напрямках розвитку, а саме, навчально-пізнавальному, моторному, соціальному і комунікативному.